

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću | Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek |
Građanski odbor za ljudska prava | Pravda Bjelovar

Podrška strategiji razvoja pravosuđa u području ljudskih prava

Osijek, Zagreb, Bjelovar 30. svibanj 2016.

Dvotjedni izvještaj o suđenjima za ratne zločine, pojavama diskriminacije, zločinu iz mržnje i govoru mržnje, pravima žrtava rata i društvenom procesu suočavanja s prošlošću

Sloboda okupljanja – učestalo sredstvo izražavanja stavova građana

Tijekom svibnja održano je najmanje desetak protesta/prosvjeda/događanja¹ na kojima su se okupili građani, kao znak kritičkog sagledavanja gospodarskih, svjetovnih ili političkih događaja u državi. Neminovno su navedeni susreti prosvjednika bili emocionalno opterećeni, ali ipak otvorili su mogućnost za razbijanje tišine, prevladavanje ontoloških podjela između aktivista i ne-aktivista te iniciranje diskusija kao i razvoja istraživačke agende za budućnost.

Samo neki od navedenih protesta bili su "Reci to cipelama protest ostavljenih cipela" – 28. travnja, "Zajedno za plodnost" – 30. travnja 2016., "Ljude ispred profita!" – 1. svibnja, "Svjetski dan slobode medija" – 3. svibnja, "Daj 5 za DPS" – 5. svibnja, protest za preimenovanje Trga maršala Tita u Zagrebu – 7. svibnja, Sačuvajmo hrvatski model podrške razvoju civilnog društva" – 9. i 10. svibnja, protest podrške Hasanbegoviću – 12. svibnja, Obrani pravo na izbor – 21. svibnja, 'Hod za život' – 21. svibnja, čije teme su bile raznolike, često i opozicijske prethodnim protestima ili praćene anti-protestom. Budući da smo vremenski svjedoci treće generacije ljudskih prava, možemo s pravom ocijeniti da se sloboda okupljanja aktivno koristi, čime se demokratski principi jačaju i razvijaju, a u društvu se dobiva osjećaj nadziranja državne vlasti, uz vjernog psa čuvara – medije, organizacije civilnog društva, sindikate i same građane.

Grafiti mržnje - odraz loše politike

U izvještajnom razdoblju popratili smo brojne grafite vezane uz ikonografiju fašističkih režima, kukaste križeve, ustaške simbole, simbole četničkog pokreta te mržnje prema srpskoj nacionalnoj manjini. Tako je zabilježen incident u Karlovcu kod osnovne škole, u studentskom domu u Zagrebu, tijekom Norijade, na Remizi u Zagrebu.

Nesporno je da navedeni grafiti mržnje proizlaze iz loše politike i mlakih reakcija političkog vodstva na porast netolerancije u društvu, nepoštivanja i suzbijanja različitosti, kao i prijepornog preslagivanja povijesti. Ujedno isti su rezultat nedostatne i spore reakcije pravosuđa. U svibnju je Visoki prekršajni sud uvažio žalbu Općinskog državnog odvjetništva u Zagrebu² te povisio novčanu sankciju Josipu Šimuniću na 15.000, 00 kn zbog skandiranja "Za dom" tijekom nogometne utakmice u studenom 2013. Zabrinjavajuće je što su većina, policiji poznatih grafitera osobe mlađe životne dobi, te se stoga

¹ Različita okupljanja građana, u cilju javnog izražavanja stavova da bi se obranile određene ideje ili ostvarili interesi.

² Vidi dvotjedni izvještaj od 26. siječnja 2016: Zakašnjela osuda govora mržnje: <http://www.documenta.hr/hr/dvotjedni-izvje%C5%A1taj-o-su%C4%91enjima-za-ratne-zlo%C4%8Dine-pojavama-diskriminacije-zlo%C4%8Dinu-iz-mr%C5%BEenje-i-govoru-mr%C5%BEenje-te-pravima-%C5%BErtava-rata-15.-sije%C4%8Danj-2016.html>

treba manje baviti posljedicama, već treba evidentirati uzroke mržnje kod mladih te informirati i senzibilizirati javnost, posebno mlade, o poštivanju ljudskih prava kao i o negativnim utjecajima govora mržnje.

Hrvatski Sabor nije prihvatio Izvješće o radu pučke pravobraniteljice za 2015. godinu

Saborska rasprava je zaključena 19. svibnja 2016. Izvješće nije prihvaćeno na 3. sjednici 20. svibnja 2016. (49 glasova "za", 63 "protiv", 4 "suzdržana"), usprkos što su u pojedinačnoj raspravi članovi Odbor za pravosuđe, Odbora za Ustav, Poslovnik i politički sustav Hrvatskoga sabora te Odbora za ljudska prava i prava nacionalnih manjina podržali Izvješće o radu pučke pravobraniteljice za 2015. godinu te jednoglasno odlučili predložiti Hrvatskome saboru da donese zaključak kojim se prihvaća se Izvješće o radu pučke pravobraniteljice za 2015. godinu.

Neprihvatanje izvještaja, bez ozbiljne kritike istog je politički napad na neovisnost Pučke pravobraniteljice.

U uvodnom izlaganju pučka pravobraniteljica istaknula je da predmetno izvješće sadrži analizu i ocjenu stanja ljudskih prava u Republici Hrvatskoj, kao i preporuke za otklanjanje sustavnih nedostataka. Izvijestila je da je tijekom 2015. godine zaprimljen rekordan broj 4. 655 predmeta, od čega se 475 pritužbi odnosi na područje pravosuđa. U strukturi pritužbi iz područja pravosuđa njih 239 odnosilo se na rad sudova, podnositelji iskazuju nezadovoljstvo sudskim odlukama (114), pritužuju se na dugotrajnost (66), prigovaraju na ponašanja sudaca i zloporabu položaja (37), pritužuju se na obavljanje sudske uprave (22). Nadalje, građani u pritužbama iskazuju nepovjerenje u pravednost, zakonitost donesenih odluka, učinkovitost pravosuđa u cjelini. Iz pritužbi na rad Državnog odvjetništva Republike Hrvatske proizlazi da odvjetništvo ne odgovara na predstave građana niti daje odgovore o stanju predmeta. Osim pravosuđa kritike građana prisutne su i u području javne uprave.

U godišnjem izvještaju, Pučka pravobraniteljica zalaže se za veću promociju besplatne pravne pomoći, kako bi se najpotrebitijim građanima osigurala jednakost pred zakonom i pravo na pristup sudovima i javnopravnim tijelima. S tim u vezi govorila je o poteškoćama u dodjeli proračunskih sredstava za primarnu pravnu pomoć, te o potrebi kontinuirane edukacije službenika zaposlenih u uredima državne uprave. Naglasila je da će područje povrede prava žrtava i svjedoka u kaznenim postupcima biti područje od posebnog interesa pučke pravobraniteljice. Tijekom 2015. godine bilježi se porast broja predmeta vezanih uz diskriminaciju, te se ured zalaže za uspostavu učinkovitijeg sustava za suzbijanje diskriminacije, veću informiranost svih sudionika o zakonodavnom i institucionalnom okviru za zaštitu od diskriminacije, za podizanje razine svijesti o pojavama diskriminacije, za prepoznavanje situacija i slučajeva diskriminacije. Skrenuta je pozornost i na podatak da se u gotovo svakoj četvrtoj pritužbi na diskriminaciju kao osnove diskriminacije navode rasa, etnička pripadnost ili boja kože te nacionalno podrijetlo. Naglašeno je da je i dalje prisutan problem javnog iskazivanja netolerancije spram manjinskih skupina uopće, a kada su u pitanju nacionalne manjine, to je najviše izraženo prema pripadnicima romske i srpske nacionalne manjine. Posebno je pohvaljeno uvođenje otvorene telefonske linije za prijavu slučajeva diskriminacije koja postoji od 2014. godine, što je pripadnicima nacionalnih manjina znatno velika pomoć pri dobivanju potrebnih informacija o mogućnostima zaštite ili daljnjeg postupanja po podnesenim pritužbama. Kroz rad Nacionalnog preventivnog mehanizma tijekom 2015. godine zaprimljena je 191 pritužba zatvorenika, osoba s duševnim smetnjama, osoba koje su se zatekle u policijskim postajama, prihvatilištu za tražitelje azila i Prihvatnom centru za strance. Ujedno je istaknut problem siromaštva i socijalne isključenosti. U 2015. godini 92 000

umirovljenika primalo je mirovinu manju od 500 kuna, gotovo svaka peta mlada osoba bila je izvan sustava obrazovanja i sustava rada, a time i u ozbiljnom riziku od socijalne isključenosti. Hrvatska je po broju oboljelih od melanoma u prosjeku EU, ali je smrtnost veća za 50 posto. Čak 12 tisuća branitelja je prošle godine podnijelo zahtjev za stambeno zbrinjavanje. Stanovnici ruralnih područja žive u selima bez struje, bez vode, bez autobusa ili s neprohodnim cestama. Neprihvatljiva i diskriminatorna retorika u javnom prostoru je i dalje snažno prisutna, a prava manjina doživljavaju se kao ugrožavanje većine.

Obeštećenja žrtvama ratnih zločina

Tijekom svibnja, Općinski sud u Karlovcu dosudio je naknadu štete majci i bratu ubijene djevojčice Danijele Roknić (vidi: zločin u karlovačkom naselju Sajevac³). Udovicama ubijenih i nestalih žrtvama presude protiv Vladimira Milankovića (vidi: zločin u Sisku⁴) Općinski sud u Sisku je odbio zahtjeve za ponavljanje građanskih postupaka za naknadu štete temeljem nove činjenice – pravomoćne osuđujuće presude za ratni zločin, zbog proteka roka, ili da se radi o već presuđenoj stvari. Srodnici ubijenih/nestalih su svojim aktivnostima, upitima prema brojnim državnim institucijama ali i pokretanjem građanskih odštetnih zahtjeva inicirali kazneni postupak. Njihove građanske tužbe za naknadu štete bile su odbijene zbog zastare ili nedostatka dokaza. Prema novim odlukama Općinskog suda u Sisku, oštećenicima kaznenog postupka je opet onemogućeno ostvarivanja naknade štete.

Rješenjem Županijskog suda u Šibeniku⁵ odbačena je tužba Republike Hrvatske protiv Ivice Petrića⁶, kao preuranjena jer nije protekao tromjesečni rok za očitovanja po prijedlogu za mirno rješenje spora. Tužba se zasniva na regresnom potraživanju RH za štetu isplaćenu srodnicima ubijenog nakon pravomoćne kaznene presude. Ono što zabrinjava je propust uslijed zanemarivanja pravnih normi Općinskog državnog odvjetništva u Šibeniku – Građansko upravnog odjela te činjenice da je Županijskom sudu trebalo 4 godine za donošenje ovog rješenja.

Želimo podsjetiti da je Republika Hrvatska inicirala regresne tužbe protiv 7 osoba pravomoćno osuđenih za ratne zločine (Mirka Norca – po dvije presude, Tihomira Oreškovića, Stjepana Grandića, Tomislava Duića, Tonći Vrkića, te Ivice Petrića. U nekim zahtjevima/tužbama, prema našem saznanju, su donesena nepravomoćne presude. Sporost pravosuđa je rezultirala da do sada nije vraćen novac isplaćen iz državnog proračuna na ime naknade štete srodnicima ubijenih ili direktnim žrtvama zlostavljanja, iako su činjenice o zločinima utvrđene pravomoćnim kaznenim presudama.

Civilne žrtve rata još uvijek čekaju priznavanje patnje

Dana 21. svibnja u Slavonskom Brodu svečano je otvoren spomenik poginuloj djeci u Domovinskom ratu. Osim tog simboličnog obilježavanja stradanja civila u ratu, još uvijek se nije pristupilo sustavnom rješavanju pitanja reparacija. U Republici Hrvatskoj još uvijek ne postoji cjeloviti registar stradalnika koji bi sadržavao kategorije stradalnika, okolnosti stradanja, mjesta stradanja kao i sve osobne podatke o žrtvi. Također, još uvijek se koriste podaci o procjeni ukupnog broja civilnih žrtava rata (između 4000 i 8000 žrtava). Prava koja su preživjeli ili članovi obitelji ubijenih i nestalih mogli ostvariti prema *Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata* su ograničena te predstavljaju više oblike socijalne potpore, nego mjere reparacije. Prema *Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata*,

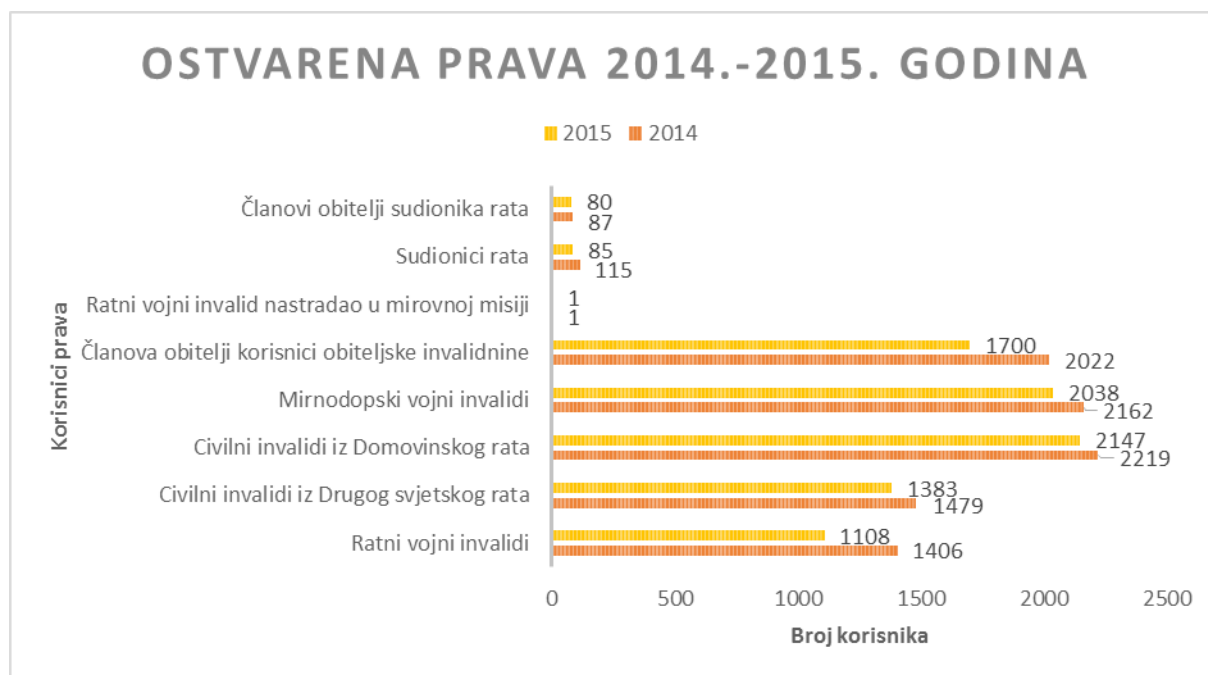
³<http://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-karlova%C4%8Dkom-naselju-sajevac.html>

⁴<http://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-sisku.html>

⁵GŽ – 1379/2012-2, rješenje od 29. veljače 2016.

⁶Ivica Petrić je pravomoćno osuđen za kazneno djelo ubojstva Čanak Đurada, u kolovozu 1995., presuda Županijskog suda u Zadru, K71/99, presuda VSHR Kž-343/97-17

zaključno sa 31. prosincem 2014. godine bilo je 1406 ratnih vojnih invalida, 1479 civilnih invalida iz Drugog svjetskog rata, 2219 civilnih invalida iz Domovinskog rata, 2162 mirnodopskih vojnih invalida, 2022 članova obitelji, 1 ratni vojni invalid nastradao u mirovnoj misiji, 115 sudionika rata, 87 članova obitelji sudionika rata, dok je 31. prosinca 2015. utvrđeno 1108 vojnih invalida, 1383 civilnih invalida iz Drugog svjetskog rata, 2147 civilnih invalida iz Domovinskog rata, 2038 mirnodopskih vojnih invalida te ukupno 1700 članova obitelji (po prethodnim kategorijama). Sukladno istom Zakonu prava su utvrđena za jednog ratnog vojnog invalida nastradalog u mirnoj misiji, 85 sudionika rata te za 80 članova obitelji sudionika rata.



Grafički prikaz 1 Broj korisnika prava prema Zakonu o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata

Kao što možemo vidjeti iz grafičkog prikaza broj korisnika prava se smanjuje kao posljedica smrti korisnika. Odgađanje i neozbiljno pristupanje ovoj problematici dovodi do toga da osobe za proživljenu patnju za života ne uspiju ostvariti ikakav vid obeštećenja i priznanje patnje.

Istraživanjem potreba civilnih žrtava (2012.⁷ i 2013.⁸) konstatirana je potreba za zakonskim rješenjem koje će na adekvatan način riješiti i zadovoljiti sve potrebe civilnih žrtava rata no ni danas ne postoji volja i ozbiljna inicijativa koja bi mogla dovesti do izrade istog. Pred Ministarstvom branitelja je osnovana radna skupina koja je trebala donijeti određene zaključke i nacrt zakona koji bi bio zadovoljavajući za žrtve. Spomenuta radna skupina se tijekom 2015. godine sastala četiri puta i ponudila određeni normativni okvir no sam zakon nije pušten niti u javnu raspravu. Gledajući izdvajanja iz proračuna možemo vidjeti da se u ovoj, 2016., godini ne očekuje nikakav napredak u pogledu rješavanja pitanja civilnih žrtava rata štoviše za prava civilnih stradalnika iz Domovinskog rata u proračunu nisu predviđena sredstva. Na navedeno je upozorila i Zajednica udruga hrvatskih civilnih stradalnika Domovinskog rata Hrvatske u svojem priopćenju od 14. ožujka 2016. godine navodeći „Ni nakon 20 godina borbe za prava civilnih stradalnika iz Domovinskog rata Vlada Republike Hrvatske za njih nije našla sredstva u proračunu. Nepravедno zanemarivani i oštećeni svih dvadeset godina od raznih vlada, poraženi i pogaženi od vlastite države i danas kada je u proračunu

⁷ Emina Bužinkić (ur.), *Civilne žrtve rata u Hrvatskoj*, Documenta- Centar za suočavanje s prošlošću, Zagreb, 2012.

⁸ Emina Bužinkić (ur.), *Pravo civilnih žrtava rata u Hrvatskoj na reparacije*, Documenta- Centar za suočavanje s prošlošću, Zagreb, 2014.

iznos od 80 milijuna kuna za njih prekrižen. Time su prekriženi svi civilni stradalnici, sva njihova ljudska prava zajamčena Ustavom, ona prava bez kojih žive svih dvadeset godina. U interesu civilnih stradalnika moramo javnost upoznati sa činjenicom da civili 20 godina čekaju ostvarenje svojih Ustavom zagantiranih prava⁹

Ovim putem apeliramo da se radna skupina vezana za zakon stavi ponovno u funkciju te da se ovoj problematici pristupi na ozbiljan i sveobuhvatan način jer to je najmanje što žrtve zaslužuju.

Pregled rada županijskih državnih odvjetništava

Županijsko državno odvjetništvo u Osijeku donijelo je rješenje o provođenju istrage protiv hrvatskog državljanina (1950.) zbog osnovane sumnje na počinjenje kaznenog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120. st. 1. KZ-a RH, ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120. st. 1. u vezi s čl. 28. st. 2. KZ-a RH te ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. KZ-a RH u vezi s čl. 28. st. 2. KZ-a RH, sve uz primjenu čl. 43. KZ-a RH, u logoru u Gabeli, Bosna i Hercegovina, 1993. godine. Nije zatraženo određivanje istražnog zatvora.

Županijsko državno odvjetništvo u Rijeci je nakon provedene istrage podiglo pred Županijskim sudom u Rijeci optužnicu protiv četvorice državljanina Republike Srbije (1964., 1954., 1962. i 1963.) zbog počinjenja kaznenih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120. st. 1. OKZ-a RH i ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. OKZ-a RH u svezi s čl. 28. st. 2. OKZ-a RH, u Vojniću 1994. godine. Kako su optuženici nedostupni hrvatskom pravosuđu protiv njih je određen pritvor i raspisana tjeratica.

Županijsko državno odvjetništvo u Splitu je, nakon provedene istrage, podiglo optužnicu protiv 40 okrivljenih državljanina Republike Srbije (1964., 1951., 1959., 1968., 1958., 1965., 1964., 1965., 1961., 1964., 1968., 1968., 1965., 1964., 1964., 1968., 1949., 1972. i 1972.), državljanina Bosne i Hercegovine (1966.) i nepoznatog državljanstva (1963., 1969., 1969., 1965., 1961., 1962., 1964., 1965., 1962., 1963., 1970., 1967., 1965., 1963., 1952., 1964., 1963., 1962., 1972. i 1958.) zbog počinjenja kaznenih djela ratnog zločina protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske u svezi s čl. 28. st. 2. OKZ-a RH i zbog kaznenih djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120. st. 1. u svezi s čl. 28. st. 2. OKZ-a RH, u Kninu, od lipnja 1991. do kraja prosinca 1993. godine. Zbog nedostupnosti optuženika zatraženo suđenje u odsutnosti.

Pregled novosti pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju – svibanj 2016

Pravomoćna presuda **Stanišiću i Župljaninu**, nekadašnjim visokim policijskim i obavještajnim djelatnicima bosanskih Srba, bit će izrečena koncem lipnja 2016. Podsjećamo da su obojica okrivljenika proglašeni krivima te osuđeni na 22 godine zatvora za zločine protiv čovječnosti te kršenje zakona i običaja ratovanja, u ožujku 2013. Nepravomoćna presuda obuhvaća i osudu temeljem koncepta udruženog zločinačkog podhvata u koji su bili uključeni brojni članovi bosansko-srpskog vojnog i političkog establišmenta, na čelu sa Radovanom Karadžićem (nepravomoćno osuđen na 40 godina zatvora) i Ratkom Mladićem (suđenje u tijeku, presuda u studenom 2017.).

Nepravomoćna presuda ukazala je na karakterističan obrazac činjenja zločina koji se ponavljao u svih dvadeset bosansko-hercegovačkih općina obuhvaćenih optužnicom (Banja Luci, Bijeljini, Bileći, Bosanskom Šamcu, Brčkom, Doboju, Donjem Vakufu, Ilijašu, Ključu, Kotor Varoši, Palama, Prijedoru, Sanskom Mostu, Skender Vakufu, Tesliću, Vlasenici, Višegradu, Vogošći i

⁹ Priopćenje od 14.03.2016. u Zagrebu

Zvorniku). Tužiteljstvo je žalbom tražilo rigorozniju zatvorsku kaznu, obrana oslobađajuću presudu, blažu kaznu ili ponavljanje suđenje zbog kompromitiranog prvostupanjskog suca Harhofa. Naime, navodna pristranost bila je razlog diskvalifikacije ovog suca iz vijeća koje je sudilo Vojislavu Šešelju.

Bivšim liderima bosanskih Hrvata – **Jadaranku Prliću, Bruni Stojiću, Slobodanu Praljku, Milivoju Petkoviću, Valentinu Ćoriću i Berislavu Pušiću**, pravomoćna presuda bit će izrečena koncem 2017.

Još je uvijek neizvjestan točan datum početka ponovljenog suđenja optuženim **Stanišiću i Simatoviću** pred Mehanizmom za međunarodne kaznene sudove. Naime, nedugo nakon poništenja oslobađajuće prvostupanjske presude (prosinac 2015.), kojom je naloženo novo suđenje po svim točkama optužnice, okrivljenici su pušteni na privremenu slobodu. Suđenje bi moglo započeti koncem ove ili u travnju, svibnju 2017., a Stanišić bi, zbog navodno ugroženog zdravstvenog stanja ponovljeno suđenje mogao pratiti putem video-linka iz Beograda, kako je najavio njegov branitelj.

Prekid postupka protiv **Gorana Hadžića**, a nakon što je Glavni tužitelj Serge Brammertz potpisao zahtjev za formalno zaključenje postupka, najizglednija je opcija. Prije toga raspravno vijeće je odlučilo da se postupak obustavi na neodređeno vrijeme. Istovremeno, Hadžiću je omogućeno da stupi u kontakt sa svjedocima obrane koji još nisu svjedočili čime je, po mišljenju tužiteljstva, postupak nepovratno kompromitiran.

Podsjećamo, Tužiteljstvo je izvođenje svojih dokaza zaključilo u listopadu 2013. godine. Suđenje je suspendirano u listopadu 2014. godine par mjeseci prije okončanja dokaznog postupka obrane. Hadžić, kojem je dijagnosticiran neizlječivi moždani tumor, odbija se suglasiti s nastavkom postupka bez njegove fizičke prisutnosti u sudnici. Hadžić je zauzimao visoku poziciju u rukovodstvu hrvatskih Srba i tereti se za neke od najtežih zločina. Optuženik je bio 7 godina u bijegu.¹⁰

¹⁰ Za sadržaj izvještaja isključivo su odgovorne organizacije izdavači te on ni na koji način ne predstavlja službene stavove donatora. Ovaj izvještaj je nastao u sklopu projekta 'Podrška strategiji razvoja pravosuđa u području ljudskih prava', uz financijsku podršku Fondova Europskog gospodarskog prostora i Kraljevine Norveške za organizacije civilnoga društva, čiji je provoditelj za Republiku Hrvatsku Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva.